

України: збірник наукових праць. До 40-річчя кафедри історії античного світу і середніх віків ХНУ імені В.Н. Каразіна. Харків, 2018. С. 106-109.

3. Ціватий В.Г. Дипломатичний протокол і етикет міжнародної ввічливості в умовах мондіалізованого світоустрою ХХІ століття: теоретико-методологічний і практичний дискурси наукової та освітньої дипломатії. *Сучасне суспільство: Колективна монографія*. Харків, 2022. Розділ III. С. 338–348.

4. Ціватий В.Г. Інноваційні психолого-педагогічні технології при навчанні спілкуванню іноземними мовами дипломатів (на прикладі романських мов). *Інноваційні технології в процесі викладання іноземної мови професійного спрямування. Збірник наукових праць*. К.: ДАУ, 2012. С. 5-12.

5. Ціватий В.Г. Особливості викладання всесвітньої історії в Дипломатичній академії України при МЗС України. *Вісник Чернігівського державного університету імені Т.Г. Шевченка*. Випуск 15. Серія: історичні науки: №1. Збірник. Чернігів: ЧДПУ, 2002. № 15. С. 108-110.

6. Manor I. *Digitalization of Public Diplomacy*. L.: Palgrave Macmillan, 2019. 356 p.

ЗНАК ПРО ЛАЗАРЯ ЦВЕЙФЕЛЯ В ТЕЛЬ-АВІВІ (ІЗРАЇЛЬ)

Олена Чумаченко

Наразі в рамках спільного українсько-ізраїльського проєкту ведеться виконання науково-дослідної роботи «Збереження культурної спадщини єврейського кладовища в Глухові Сумської області як єдиного єврейського некрополя на сході України засобами цифрової гуманітаристики» в рамках українсько-ізраїльського наукового проєкту [5, с. 1100].

Поховальні плити Глухівського єврейського кладовища – це зразки монументальної культури [5, с. 1096]. На цвинтарі в м. Глухів похований Лазар Давидович Цвейфель (1815–1888) – єврейський письменник і публіцист, автор популярних історико-філософських трактатів, публікатор і коментатор художніх, публіцистичних творів і проповідей [5]. Л. Цвейфель найбільш відомий завдяки своїй апологетичній праці «Шалом аль-Ісраель», що складається з чотирьох томів, два з яких позначені як «частково правдиві» [3].

Про життя та діяльність Л. Цвейфеля наукові дослідження в Україні практично відсутні. У мережі Інтернет про Цвейфеля є інформація у електронній енциклопедії Вікіпедії, Єврейській енциклопедії (російською мовою) [5]. Серед небагатьох дослідників життя і творчості Цвейфеля є Глорія Полак Еліезер, яка у своїй статті «Цві Хакоен Цвейфель: Забутий батько сучасної науки про хасидизм» (англійською мовою) [1] та монографії «Еліезер Цвейфель та інтелектуальний захист хасидизму» [2] ретельно вивчає літературну і

Надгробок з пісковика на могилі Лазаря Цвейфеля на Єврейському цвинтарі Глухова
Фото Андрія Гриценка

публіцистичну спадщину. Досить розлогу статтю про Л. Цвейфеля як про посередника і миротворця між різними єврейськими сектами, і особливо як захисника хасидів, містить Єврейська енциклопедія (англійською мовою) [3]. Дотичною до теми є стаття «Історія глухівського єврейського цвинтаря: традиції поховань та особливості надгробків» спільного авторства А. Гриценка, Н. Ткаченко та А. Голуб [6; 7], які є науковими спіробітниками та виконавцями згаданого вище українсько-ізраїльського проєкту.

У пошуках інформації про Л. Цвейфеля натрапили на досить цікавий матеріал про пам'ятні знаки в Тель-Авіві (Ізраїль). Зокрема, у Тель-Авіві в Ізраїлі за адресою: Sderot HaHaskala 14, Tel Aviv-Jaffa, Israel є цікавий пам'ятний знак, присвячений Хаскалі – єврейському просвітництву. Як відомо, Хаскала як ідейно-соціальний рух розпочався у XVIII ст. у Німеччині, продовжився у Східній Європі, де досяг свого піку в другій половині XIX ст. та на рубежі XIX і XX ст. Освічені люди прагнули, кожен по-своєму, сформувати в дусі часу та на основі давньої спадщини єврейського минулого новий тип члена традиційного суспільства, якого вони називали «єврей і чоловік». Серед головних і відомих інтелектуалів можна назвати берлінського філософа Моше Мендельсона, культурного героя епохи Просвітництва, і Ісаака Ейхеля, його засновника, а також Ісаака Баєра Левінсона (Рібала), одного з перших отримали освіту в Росії, філософа та історика Нахмана Крохмаля (רשמשל). з Галичини, Самуель Девід Луццатто (Шадал) з Італії, поет Юда Лейб (Ялаг) та багато інших [4].

Невеликі вулички, розташовані між вулицями Сдерот Ха-Хаскала та Бітцерон, названі на честь головних діячів руху. На бульварі Хаскала розташований знак та інші знаки, що вказують на цих людей, портрети і відомості про яких розміщені на стінах входу до громадського притулку, розташованого у сквері, що тягнеться вздовж вулиці Сдерот Хаскала.

Фотомо: <https://www.streetsigns.co.il>

У нижній частині таблички розміщені фотографії особистостей, які з'являються на інших табличках і чіткими іменами названі вулиці по сусідству (а не прізвиська, наприклад, "мудрець Ізраїлю" – це Шломо Рубін, і назва вулиці – Шломо Рубін). Нижче подано персоналії в порядку їхньої появи на табличці:

- «Вчений» – Хаїм Зеліг Слонімський
- «Педагог» – Ізраель Хаїм Тавіоу
- «Перекладач» – Кальман Шульман
- «Миротворець» – Еліезер Цвайфель
- «Мудра людина Ізраїлю» – Соломон Рубін
- «Сатирик» – Ісаак Ертер
- «Лінгвіст» – Юда Лейб Бен-Зеєв
- «Мандрівний вчений» – Авром бер Готлобер
- «Типовий вчений» – Мордехай Аарон Гюнцбург
- «Людина згоди» – Саломон Манделькерн.

Як бачимо, ім'я Лазаря Цвейфеля розміщено серед видатних діячів єврейського просвітництва.

Інформацію про Л. Цвейфеля на вивісці написано на івриті:

אֱלִיעֶזֶר צְבִי הַפְּהָן צְוִיפֶל
1888–1815

סופר, הוגה, היסטוריון ומורה.

פולין. נדד בין ערי תחום המושב ברוסיה ובחיבורו המפורסם «שלום על ישראל» (1868-1873) האירקו תודיסחה לע הנגה בתכ אוה, לשלום בית בין הפלגים השונים של החברה היהודית. בשל גישתו הסובלנית לחסידות, אויבתה המרה של ההשכלה, הסתכסך עם מחנה המשכילים, שאך מעטים מהם היו שותפים רנס כמורה לגישתו הפייסנית הנדירה. התפלמוד בבית המדרש למורים ולרבנים. בז'טומר.

[לפיווצ יבצ רזעילא לש ותנומת].

У перекладі це текст звучить так:

«Еліезер Цві, священник Зейфеля, 1815–1888 роки.

Письменник, мислитель, історик і педагог. Він мандрував між містами області Мошав у Росії та Польщі. Своє знамените есе «Мир Ізраїлю» (1868–1873) він написав на захист хасидизму і з закликом до миру між різними фракціями єврейського суспільства. Через свій толерантний підхід до хасидизму, найлютішого ворога Хаскали, він вступив у конфлікт з табором освічених людей, мало хто з яких поділяв його позицію. Рідкісний миролубець. Заробляв на життя викладанням Талмуду в Бейт-мідраші для вчителів і рабинів у Житомирі [Фото Елізера Цві Довала]».

У світлі досліджень життя та творчості Лазаря Цвейфеля виявляється цінна історична, культурна та релігійна спадщина, яка заслуговує на увагу українських вчених. Отже, письменник, мислитель, історик та педагог, Л. Цвейфель відіграв важливу роль у висвітленні хасидизму та в заклику до миру в єврейському суспільстві. Його толерантний підхід до хасидизму, який привів до конфлікту з

освіченими шарами суспільства, свідчить про його виняткову миролюбність та готовність об'єднувати різні фракції.

Зрозуміння і дослідження спадщини Цвейфеля важливо для розширення культурного контексту історії України та її взаємодії з єврейською спільнотою. Надалі, українські вчені-дослідники повинні продовжувати вивчати та висвітлювати життя і творчість Лазаря Цвейфеля, щоб пролити світло на темні плями історії та сприяти збереженню культурної різноманітності нашої країни.

Література

1. Pollack, Gloria Wiederkehr. Eliezer Zvi Hacoen Zweifel: Forgotten Father of Modern Scholarship on Hasidism. *Proceedings of the American Academy for Jewish Research*, Vol. 49 (1982), pp. 87-115. URL: <https://www.jstor.org/stable/i285770> (дата зверення: 14.11.2023).
2. Pollack, Gloria Wiederkehr. *Eliezer Zweifel and the Intellectual Defense of Hasidism*. KTAV Pub. House, 1995.
3. Rosenthal Herman, Eisenstein Judah David. ZWEIFEL, LAZAR (ELIEZER ZEBI B. DAVID HA-KOHEN). *Jewish encyclopedia*. V. 12. P. 707 – 708. URL: <https://www.jewishencyclopedia.com/articles/15310-zweifel-lazar-eliezer-zebi-b-david-ha-kohen> (дата зверення: 14.11.2023).
4. The ultimate street signs, historical sites and house numbers site. URL: <https://www.streetsigns.co.il> (дата зверення: 14.11.2023).
5. Zweifel, Eliezer. URL: <https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/zweifel-eliezer> (дата зверення: 14.11.2023).
6. Гриценко А., Ткаченко Н., Голуб А. Історія глухівського єврейського цвинтаря: традиції поховань та особливості надгробків. *Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Історія та археологія»): журнал*. 2023. № 11 (17). С. 1091–1101. URL: https://www.researchgate.net/publication/375627251_Istoria_gluhivskogo_evrejskogo_c_vintara_tradicii_pohovan_ta_osoblivosti_nadgrobkiv (дата зверення: 14.11.2023).
7. Гриценко А., Назарова В. Поховання 1922-1991 рр. Глухівського єврейського цвинтаря в контексті історії єврейської громади міста. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: історичні науки*. 2022. № 35. С. 104–112. URL: <https://drive.google.com/file/d/1ncD2xOk8hRKO-1RfDTCicfD53IG5Fdk3/view> (дата зверення: 14.11.2023).

ПОВСЯКДЕННІСТЬ ЯК РЕАЛІЯ КУЛЬТУРНОЇ ДІЙСНОСТІ РАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В 20-30-Х РР. ХХ СТ.

Альона Бровко

Проведення політики індустріалізації призвело до масового напливу вихідців із сільської місцевості в міста. З метою недопущення так званого “оселяння” міст, влада проводила політику “оміщання” нової робочої сили, привчаючи переселенців до нового, міського способу життя. З метою підвищення рівня культурності населення, у віддаленні куточка держави, направлялись віддані